

**Overgenomen uit: Begijnhofkrant 33 (2011) 14 - 15
OVER RELIEKEN EN RELIKWIEËN**

Guido Theunissen

De verering van relieken of relikwieën ontstond ten tijde van het Romeinse Rijk binnen de kleine, christelijke gemeenschappen. Die legden een bijzondere aandacht aan de dag voor heiligen of voorwerpen die met Christus of een heilige in aanraking waren geweest. Relikwie is afgeleid van het Latijnse woord “reliquia”, wat overblijfsel betekent. Personen die omwille van hun geloof vervolgd, gemarteld en gestorven waren, werden aanroepen en vereerd. Om die martelaren of heiligen te eren, bouwde men altaren en kerken, dikwijls over hun graven. Later werden de relikwieën of relieken opgegraven en bewaard in altaren of schrijnen en geregeld meegedragen in processies. Hoewel die traditie op veel plaatsen verdwenen is of achteruitgaat, zijn er toch nog heel wat relikwieën te bewonderen in tal van kerken.

Het reliekschrijn van Sint-Rombout, rondgedragen tijdens een processie in Mechelen.

De nood aan relieken ontstond, omdat gelovigen zich niet altijd rechtstreeks tot God durfden te richten. Daarom aanriepen ze een heilige als tussenpersoon. Dat was in principe ook “maar” een mens, maar door zijn of haar daden was hij reeds tot bij God geraakt en kon hij/zij een bemiddelende functie opnemen. Om deze heilige in hun nabijheid te weten, plaatsten de gelovigen relieken uit eerbied in prachtige bewaarplaatsen of ze bewaarden ze in speciaal vervaardigde reliekbeursjes. Dergelijke beursjes waren waarschijnlijk ook ingesloten in een altaar van de eerste begijnhofkerk, die bij het begin van het begijnhof stond, van de 14de eeuw tot circa 1670. Een andere mogelijkheid is dat een begijn de beursjes bij zich droeg.

Unieke relikbeursjes

In het Begijnhofmuseum van Turnhout zijn nog twee van dergelijke beursjes te bezichtigen. Ze werden enkele jaren geleden vakkundig onder handen genomen om ze verder in optimale omstandigheden te kunnen bewaren voor de toekomst. De manier van rijgen en van knopen bleek immers erg uniek te zijn. Omwille van hun ouderdom – ze dateren uit de 14de tot 16de eeuw – behoren deze twee beursjes, het ene in rood velours en het andere in taftzijde, immers tot de waardevolste stukken in het museum.

Een van de twee waardevolle relikbeursjes die in het Begijnhofmuseum van Turnhout worden bewaard en tentoongesteld.

Ook buiten het christendom

Niet alleen in het rooms-katholieke christendom, maar ook in het hindoeïsme, het boeddhisme en het orthodoxe christendom spelen relikwieën een belangrijke rol. Binnen sommige stromingen van de islam zijn relikwieën ook belangrijk, maar binnen andere worden ze dan weer verguisd als afgoderij. Zo worden binnen het sjiisme de graven van de verschillende sjiitische imams als heilige plekken beschouwd. Een goede sjiiet heeft als religieuze plicht om alle twaalf graven van de imams te bezoeken. Andere stromingen, zoals de puriteinse wahabieten en salafisten, verbieden dat gebruik echter rigoureuus. Zij beschouwen het als een vorm van afgoderij. In het wahabietische Saoedi-Arabië is het graf van Mohammed zelfs door de religieuze autoriteiten aan het publiek onttrokken achter een schrijn in de Moskee van Medinah, zodat het geen bedevaarders kan trekken. Opmerkelijk is verder dat in de Omajjadenmoskee in Damascus (Syrië) een relikwie van Johannes de Doper wordt bewaard. Hij wordt in de islam immers als één van de profeten gezien.

Binnen het rooms-katholicisme worden met relikwieën de overblijfselen bedoeld van het lichaam van heiligen, van door hen achtergelaten voorwerpen of van voorwerpen die met hun lichaam in contact zijn geweest. Dergelijke relikwieën worden, op volgorde van belang, in drie categorieën ingedeeld:

- Eerste graad: lichaamsdeel van een heilige;

- Tweede graad: kledingstuk van een heilige;
- Derde graad: voorwerp dat met een heilige in contact is geweest.

Het vereren van relikwieën is terug te voeren op de vroeg-christelijke gewoonte om de liturgie te vieren boven het graf van martelaren. Toen in latere tijden op dergelijke graven kerken verrezen, ontstond de gewoonte om relikwieën in of onder het altaar te plaatsen. Onder het altaar dient zich daarom nog altijd een relikwie van een martelaar te bevinden.

De reliekenkast Sint-Gabriel in Hekendorp, Nederland.

In de late middeleeuwen vormden relikwieën een bron van levendige handel. Tegenwoordig verbiedt de Katholieke Kerk het handelen in eerste- en tweedegraadsrelikwieën. De handel in relikwieën uit de derde graad is wel toegestaan. Een relikwie draagt een zegel en komt met een certificaat. Zegels en certificaten worden afgegeven door bisschoppen, abten en in het bijzonder de vicaris-generaal van het bisdom Rome. Als de zegel verbroken of niet aanwezig is, is de authenticiteit niet meer aan te tonen. Overigens moet gezegd worden dat dat eigenlijk geldt voor alle relikwieën van heiligen die geleefd hebben vóór ongeveer 1600.

Foto van de binnenkant van het Bonifatiuschrijn in de kluiskerk te Warfhuizen (Groningen, Nederland). Het papiertje links zou een botje van de heilige Benedictus van Nursia bevatten. Op het papiertje rechts zou een stukje uit de kleding van de heilige Bernardus van Clairvaux liggen. Het grote botfragment in het midden, dat verzegeld is, wordt verondersteld van Bonifatius afkomstig te zijn.

Voor- en tegenstanders

Behalve vanwege de reliekenhandel is het vereren van relikwieën binnen het christendom omstreden, omdat het een voortzetting zou zijn van de heidense heldenverering. Ook zou de reliekenverering de aandacht van de gelovige afleiden van God. Protestanten wijzen het vereren van relikwieën daarom af. Voorstanders van relikwieënverering zoeken hun rechtvaardiging in diverse bijbelpassages, zoals deze:

- Mattheus 9:20-22: *“En zie, eene vrouw, die twaalf jaren het bloedvloeien gehad had, komende tot Hem van achteren, raakte den zoom zijns kleeds aan; want zij zeide in zichzelf: Indien ik alleenlijk zijn kleet aanraak, zoo zal ik gezond worden. En Jezus, zich omkerende en haar ziende, zeide: Wees welgemoed, dochter, uw geloof heeft u behouden. En de vrouw werd gezond van diezelfde ure af.”*
- Handelingen 5:15: *“Alzoo dat zij de krankten uitdroegen op de straten, en legden op bedden en beddekens, opdat als Petrus kwam, ook maar de schaduw iemand van hen beschaduwen mocht.”*
- Handelingen 19:11: *“En God deed ongewone krachten door de handen van Paulus.”*

Er zijn wereldwijd heel wat beroemde relikwieën bewaard gebleven. De meest waardevolle en allicht bekendste hebben te maken met Christus zelf, waaronder de relikwieën van het Heilige Kruis, het Heilig Bloed van Christus, de Heilige Graal, de Heilige Lans, de lijkwade van Turijn, de Heilige Rok van Trier, de zweetdoek van Oviedo en het kleet van Edessa. De relieken van heiligen zijn uiteraard veel talrijker en lokken jaarlijks vele gelovigen naar de plaats waar ze bewaard en/of tentoongesteld worden. Denk bijvoorbeeld aan de gebeenten van de heilige apostelen Petrus en Paulus in Rome, het niet-vergane lichaam van de heilige Bernadette van Lourdes in Nevers (Frankrijk), de relieken van de heilige Theresia van Lisieux in Lisieux (Frankrijk), het gebeente van de heilige Hildegard van Bingen in Eibingen (Duitsland) en de relikwieën van de Drie Koningen in Keulen.

Sarcofaag met het niet-vergane lichaam van Bernadette Soubirous, beter bekend als de Heilige Bernadette van Lourdes, in Nevers (Frankrijk).

Guido Theunissen

Bronnen

Reliek bursa's Object van de maand nr. 15, juni 2008. Archief & Musea Turnhout

<https://www.hetmaagdenkabinet.nl/de-heele-santenkraam-huidig-projekt/reliken/antieke-reliken/>

<http://nl.religion.wikia.com/wiki/Relikwie>

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Bonifatius_\(heilige\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Bonifatius_(heilige))